

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

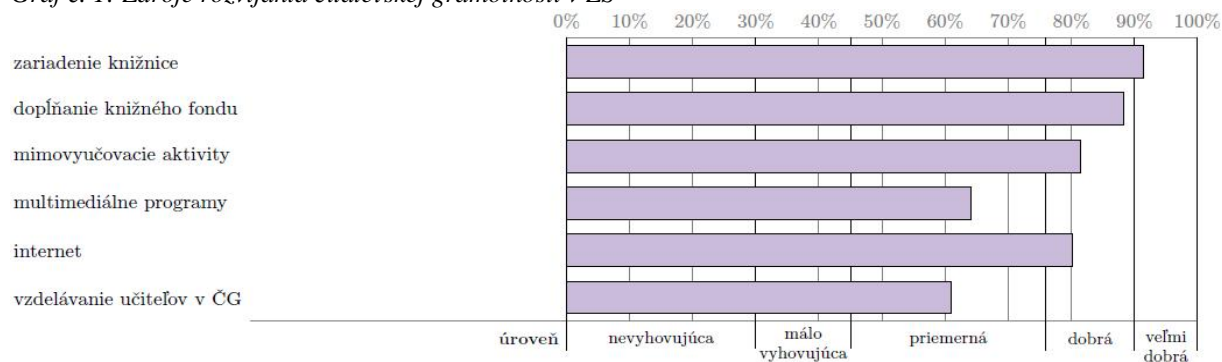
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave rozvíjania čitateľskej gramotnosti v základných školách v školskom roku 2009/2010 v SR

Úloha so zvýšenou pozornosťou sa sledovala v rámci inšpekčného výkonu v **246** základných školách (11,06 % z celkového počtu ZŠ v SR), z nich bolo **226** štátnych, **17** cirkevných, **3** súkromné. V **220** školách bol vyučovací jazyk slovenský, v **21** vyučovací jazyk maďarský, vyučovací jazyk slovenský a maďarský bol v **4** školách, v **1** škole bol vyučovací jazyk ukrajinský. Cieľom bolo monitorovať úroveň rozvíjania čitateľskej gramotnosti (ČG) vo vybraných predmetoch v základných školách (ZŠ). Vyhodnotenie sa uskutočnilo na základe zistení z dotazníka zadávaného riaditeľovi školy a z hospitačnej činnosti. Získané informácie a poznatky o rozvíjaní ČG v ZŠ sa dopĺňali voľným rozhovorom s riaditeľom školy a učiteľmi.

Zo zistení z dotazníkov vyplynulo, že školské knižnice boli zriadené v **225 ZŠ** (91,5 %) z 246 kontrolovaných subjektov. Ich priestory sa využívali na podporu a rozvíjanie ČG najviac na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a literatúry, prírodovedy, vlastivedy, dejepisu, prírodopisu/biológie, etickej výchovy a cudzích jazykoch. Knižničný fond sa priebežne dopĺňal v **217** školských knižniciach (88,2 %) o nové tituly najmä náučnej, vedecko-populárnej, vedecko-fantastickej a umeleckej literatúry pre deti a mládež v závislosti od finančných prostriedkov školy. V čase mimo vyučovania sa v školskej knižnici v **200 ZŠ** (81,3 %) realizovali výpožičky kníh ako aj rôzne podujatia, aktivity a činnosti, napr. krúžková činnosť (čitateľský, dramatický, literárny, divadelný krúžok), besedy o knihách, vedomostné súťaže a kvízy, súťaže v prednese poézie a prózy, súťaže v čítaní. V školskej knižnici sa organizovali aj rôzne podujatia k Medzinárodnému dňu školských knižníc, Dobšinského dňa. Školské kluby detí využívali priestory knižnice najmä v rámci oddychovej činnosti a prípravy na vyučovanie, organizovali čitateľské aktivity, besedy o prečítaných knihách. V **158 ZŠ** (64,2 %) sa na rozvoj čitateľskej gramotnosti vo vyučovaní využívali multimediamiálne programy a v **197 ZŠ** (80,1 %) internet. Učitelia v **149 ZŠ** (60,57 %) sa vzdelávali v oblasti čitateľskej gramotnosti najmä v rámci ďalšieho vzdelávania organizovaného metodicko-pedagogickým centrom, individuálnym štúdiom odbornej literatúry a časopisov, z edukačných webových stránok, z virtuálnej knižnice. Získané poznatky si vzájomne odovzdávali na zasadnutiach metodických orgánov. Ich vzdelávanie v tejto oblasti sa pozitívne prejavilo pri tvorivom uplatňovaní získaných poznatkov vo výchovno-vzdelávacom procese zavádzaním nových foriem a metód práce, pri výbere textov vhodných na rozvíjanie ČG a slovnej zásoby, pri overovaní čítania s porozumením, pri rozvoji kritického myslenia a komunikačných zručností žiakov.

Graf č. 1: Zdroje rozvíjania čitateľskej gramotnosti v ZŠ

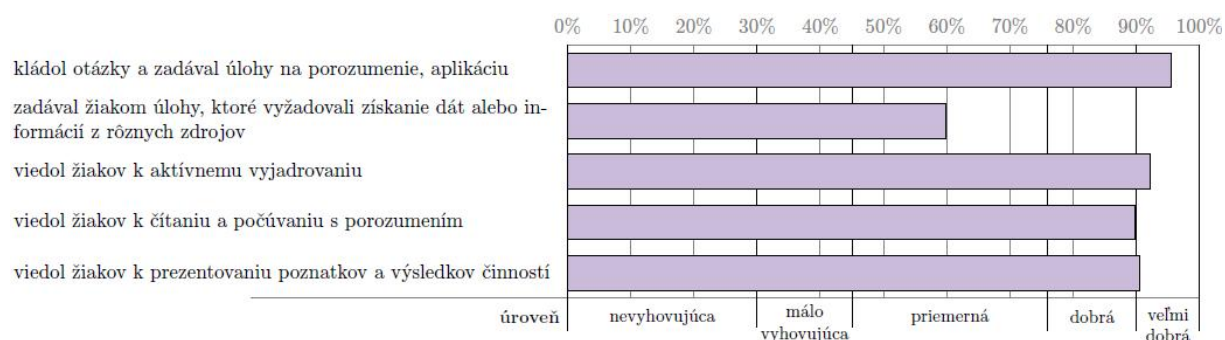

Rozvíjanie ČG sa kontrolovalo na **6 440** vyučovacích hodinách, z toho bolo **2 706** na 1. stupni a **3 734** na 2. stupni. Sledovala sa z hľadiska činnosti učiteľa a z hľadiska činnosti žiakov v predmetoch slovenský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra, rozvíjanie komunikačných schopností, hudobná výchova, matematika, prírodoveda,

vlastiveda, pracovná výchova, výtvarná výchova, jazyk národnosti a literatúra, fyzika, chémia, biológia/prírodopis, geografia/zemepis, občianska náuka/občianska výchova, telesná výchova/športová výchova, anglický jazyk, nemecký jazyk, ruský jazyk.

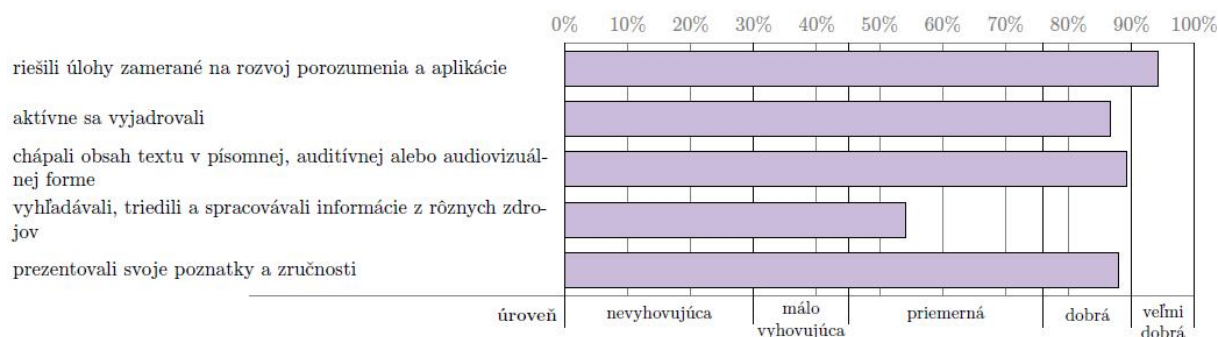
Na väčšine hodín učitelia kládli otázky stimulujúce najmä verbálnu reflexiu žiakov a zadávali im úlohy na pamäť, porozumenie a aplikáciu, ale aj úlohy, v ktorých bolo treba analyzovať, porovnávať a argumentovať. V menšej miere boli žiaci vedení k práci s informáciami z rôznych prameňov (zo slovníkov, z učebníc, encyklopédií, odborných časopisov, máp, obrázkov, katalógov, schém, reklamných materiálov, grafov a tabuliek), k vysvetľovaniu vzájomných vzťahov v súvislých textoch. Na 1. stupni ZŠ zadávali učitelia žiakom úlohy na získanie informácií z rôznych zdrojov na menšom počte hodín a menej výrazne. Na 2. stupni učili žiakov pracovať s takýmito úlohami výraznejšie, najmä na vyučovacích hodinách chémie, zemepisu, fyziky, biológie/prírodopisu, techniky/technickej výchovy. Väčšina učiteľov vytvárala vhodné podmienky na rozvíjanie komunikačných kompetencií žiakov vo vzťahu k cieľu a obsahu vyučovacích hodín (rozvíjanie aktívneho ústneho a písomného vyjadrovania). Primerane k cieľu volili vhodné metódy (motivačný rozhovor, heuristický rozhovor, beseda, diskusia, brainstorming, slohové práce, písomné úvahy na rôzne témy). Otvorenými a problémovými otázkami, ich podnecovali k diskusii, do uvažovania, do analyzovania problémov, do zdôvodňovania riešení, čím rozvíjali ich kritické a analyticko-syntetické myslenie. Na väčšine vyučovacích hodín viedli žiakov k čítaniu a počúvaniu s porozumením, k vysvetľovaniu a hodnoteniu. Umožňovali žiakom prezentovať získané poznatky a výsledky činností najmä verbálne, menej písomne formou referátov, slohových prác, projektov, domácich úloh. Rozvíjanie ČG z hľadiska činnosti učiteľov zobrazuje graf č. 2.

Graf č. 2: Rozvíjanie ČG vo vyučovaní učiteľmi v základných školách

Žiaci na väčšine vyučovacích hodín správne odpovedali na otázky učiteľov alebo spolužiakov, riešili konvergentné úlohy zamerané na rozvoj nižších poznávacích funkcií. Väčšia časť žiakov primerane aktívne vyjadrovala vlastné poznatky, skúsenosti a zistenia. Ich ústny a písomný prejav zväčša zodpovedal situácii a účelu komunikácie. V prevažnej miere chápali obsah jednotlivých súvislých literárnych, odborných a náučných textov nielen v písomnej, ale aj auditívnej a vizuálnej podobe. Informácie z textu dokázali väčšinou správne využiť na sformulovanie hlavnej myšlienky, na argumentáciu, na písomné spracovanie formou konspektu, osnovy, na vytváranie pojmových máp. Nemali dostatok príležitostí naučiť sa rozlišovať, charakterizovať a spracovávať súvislé a nesúvislé texty po obsahovej a formálnej stránke, pretože učitelia im len v obmedzenej miere zadávali úlohy, ktoré vyžadovali získanie dát a informácií z rôznych zdrojov. Na vyučovacích hodinách, kde sa takéto úlohy vyskytli (chémia, zemepis, fyzika, biológia/prírodopis, technika/technická výchova), žiaci preukázali dobré zručnosti pri vyhľadávaní, triedení a spracovávaní informácií. Na väčšine vyučovacích hodín prezentovali osvojené poznatky na primeranej úrovni, prevažne správne a zrozumiteľne, samostatne alebo s pomocou učiteľov a spolužiakov, v menšej miere aj v skupinách. Výsledky svojej činnosti dokázali primerane zdôvodniť. Rozvíjanie ČG z hľadiska učenia sa žiakov je uvedené v grafe č. 3.

Graf č. 3: Rozvíjanie ČG učením sa žiakov v základných školách

Záver

Zo zistení z inšpekcií vyplýva, že prevažná väčšina sledovaných škôl do výchovno-vzdelávacieho procesu zaradila aktivity rozvíjajúce ČG. Realizovali sa najmä aktivity v školskej knižnici, v rámci vyučovania i mimo neho. Pozitívnym zistením je dobrá vybavenosť knižníc, počítačová technika a internetové pripojenie v školách. Prínosom vzdelávania pedagógov v tejto oblasti bolo tvorivé uplatňovanie získaných poznatkov vo výchovno-vzdelávacom procese zavádzaním nových foriem a metód práce. Učitelia na väčšine vyučovacích hodín zdokonaľovali poznávacie kompetencie žiakov úlohami zameranými na rozvíjanie porozumenia a aplikácie, väčšina žiakov ich dokázala správne, riešiť. Učitelia na obmedzenom počte hodín poskytovali žiakom príležitosti na vyhľadávanie, triedenie a spracovanie informácií zo súvislých textov v učebniciach, encyklopédiách, slovníkoch ako aj v nesúvislých textoch. Výraznejšie sa tieto zručnosti rozvíjali na 2. stupni ZŠ. Žiaci prejavovali záujem o takýto typ úloh, dokázali s nimi aktívne pracovať. Na väčšine vyučovacích hodín učitelia rozvíjali komunikačné kompetencie žiakov, viedli ich k čítaniu s porozumením a následne k vysvetľovaniu obsahu textu, jeho hodnoteniu, podnecovali ich k prezentovaniu názorov. Žiaci sa vyjadrovali prevažne správne najmä ústne, menej i písomne, chápali obsah textu v rôznej forme, dokázali s ním pracovať samostatne alebo s pomocou učiteľa, spolužiaka.

Stav rozvíjania ČG v ZŠ školská inšpekcia systematicky monitoruje niekoľko rokov. Z porovnania výsledkov vyplýva, že takmer všetky sledované oblasti z hľadiska činnosti učiteľov i učenia sa žiakov majú stúpajúcu tendenciu. Je potrebné však poznamenať, že vo výchovno-vzdelávacom procese išlo najčastejšie o rozvíjanie iba najzákladnejšej úrovne ČG založenej na schopnosti žiaka pochopiť hlavnú tému, hľadať informácie viac menej izolovaného charakteru.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom základných škôl

- venovať pozornosť rozvíjaniu čitateľskej gramotnosti vo všetkých predmetoch
- vytvárať na hodinách podmienky na prácu s rôznymi učebnými zdrojmi
- vyčleňovať systematicky finančné zdroje na obnovu knižničného fondu v školských knižniciach
- organizovať interné vzdelávacie aktivity pre všetkých pedagógov v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti

Metodicko-pedagogickému centru

- zaradiť do plánu vzdelávacích aktivít pedagógov programy v oblasti rozvíjania čitateľskej gramotnosti v jednotlivých predmetoch